

„AZ IFJAK TANÍTÁSA OLY NAGY JÓ”

Tanulmányok Kovács Ágnes tiszteletére

„AZ IFJAK TANÍTÁSA OLY NAGY JÓ”

Tanulmányok Kovács Ágnes tiszteletére

„AZ IFJAK TANÍTÁSA OLY NAGY JÓ”

Tanulmányok Kovács Ágnes tiszteletére

Szerkesztette:

FOGARASSY ZOLTÁN – MÉSZÁROS KÁLMÁN – TÖRÖK PÉTER

Debrecen, 2021

Kiadja a Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskolája

Felelős vezető:

DR. BÁRÁNY ATTILA

Technikai szerkesztő:

KATONA PÉTER

A kötet megjelenését támogatta:

az NKFI K 120197 azonosítószerű pályázata

A borítón a Károlyi–Barkóczy kettős ősfá és Károlyi Sándor forgója látható.

A kettős ősfá levéltári jelzete: MNL OL P 1512-13.-b-2.

A süvegforgó fotóját készítette: Ugry Bálint.

© Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola

© Szerzők

© Szerkesztők

ISBN 978-963-490-335-2

Nyomta a Kapitális Kft., Debrecen

Felelős vezető: KAPUSI JÓZSEF

TARTALOM

Tabula Gratulatoria	9
IFJ. BARTA JÁNOS	
Köszöntő	11
BARA JÚLIA	
Károlyi Sándor tollforgója	15
BARÁTH JULIANNA – MÉSZÁROS KÁLMÁN	
Károlyi Sándor kiadatlan levelei Bercsényi Miklóshoz (1705–1708)	39
IFJ. BARTA JÁNOS	
Számok és nevek kérdőjelekkel (Források és következtetések a 18. század végi Zemplén megyei nemesség lélekszámáról és összetételéről)	91
BENE JÁNOS	
Kuruc hagyományörzés a nyíregyházi gyalogezeredben a két világháború között	101
CZIGÁNY ISTVÁN	
Kisháború, diverzió, portya	
A lovasság szerepe a Rákóczi-szabadságharcban	113
FAZEKAS RÓZSA	
„Sok elme s kéz munkálódott ezen valóban nagy dolognak végrehajtásán”	
Adalékok a csurgói uradalom 19. századi birtoklástörténetéhez	133
FOGARASSY ZOLTÁN	
Egy Szatmár megyei falu megpróbáltatásai	
Sályi és a sályiak a Rákóczi-szabadságharcban	147
GEBEI SÁNDOR	
A magyarországi evangélikusok küldöttei az „ágostai hitvallás” európai védnökénél, XII. Károly svéd királynál 1708–1709-ben	161
GULYÁS LÁSZLÓ SZABOLCS	
Bolcsida urai	
Keltezetlen birtoktörténeti feljegyzés a 15. századi Bihar megyéből	175
GYULAI ÉVA	
„Bredzán lesz a quartely” – Aszalay Ferenc Ráday Pálnak küldött levele a lengyelországi emigrációban (Lemberg, 1711. július 3.)	203
HÁGÓ ATTILA NÁNDOR	
Adatok a nagykárolyi Szent Flórián-szobor történetéhez	211

KUJBUSNÉ MECSEI ÉVA	
Szuhányi Márton, a Károlyiak három generációjának hűséges embere	231
LACZLAVIK GYÖRGY	
Adalékok a Habsburg főhercegek (elsősorban Miksa főherceg)	
magyarországi tevékenységéhez a 16. század második felében	271
MISKEI ANTAL	
A Csepel-szigeti települések a török kiűzése és a Rákóczi-szabadságharc	
idején (1686–1711)	281
MOHÁCSI ENDRE	
A Károlyi család építkezése Baktán	299
MOLNÁR SÁNDOR	
Kovács Ágnes Vaján	319
NÉMETH PÉTER	
Ecsed vára és a korona	327
OROSZ ISTVÁN	
Királyi adó Debrecenben, 1849/50-ben	333
PAPP KLÁRA	
Csáky Mihály feleségének, Klobusiczky Évának és gyermekeinek sorsa	
a török földről való hazatérés után	345
PREPUK ANIKÓ	
Felekezeti politika vagy liberális adósságtörlesztés? Az 1892. évi recepciós	
mozgalom megítélése a kormánypárti és az ellenzéki sajtóban	363
RESTÁS ATTILA	
„Ex utroque miles” – Zrínyi Miklós utolsó képének felirata?	381
SERES ISTVÁN	
A Csengerújfalusi O'sváth család szerepe a kuruc függetlenségi harcokban	399
TAKÁCS PÉTER	
Kölcsey és a csekei határ feldúlása	411
TÖRÖK PÉTER	
Vicék és kapitányok	
Néhány gondolat a szabolcsi hajdúvárosok Rákóczi-szabadságharc	
alatti közigazgatásáról	431
ZSOLDOS ILDIKÓ	
Károlyi István (1845–1907) érdekérvényesítésének színterei, különös	
tekintettel a Nemzeti Kaszinóra	441
Kovács Ágnes publikációinak jegyzéke	457

TABULA GRATULATORIA*

ALFÖLDI VILMA (Budapest)	FOGARASSY ZOLTÁN* (Debrecen)
ARANY KRISZTINA (Budapest)	GEBEI SÁNDOR* (Budakeszi–Eger)
AVAR ANTON (Budapest)	GULYÁS LÁSZLÓ SZABOLCS* (Nyíregyháza)
BAKÓ ZSIGMOND (Budapest)	GYULAI ÉVA* (Miskolc)
BARA JÚLIA* (Budapest)	HÁGÓ ATTILA NÁNDOR* (Nagykároly)
BARANYAI NORBERT (Debrecen)	JENEY-TÓTH ANNAMÁRIA (Debrecen)
BARÁTH JULIANNA* (Tápiószentmárton)	KALMÁR JÁNOS (Budapest–Eger)
IFJ. BARTA JÁNOS* (Debrecen)	KAVECSÁNSZKI MÁTÉ (Debrecen)
BENE JÁNOS* (Nyíregyháza)	KOCSÁNY PIROSKA (Debrecen)
BITSKEY ISTVÁN (Debrecen)	KUJBUSNÉ MECSEI ÉVA* (Nyíregyháza)
CZIGÁNY ISTVÁN* (Budapest)	LACZLAVIK GYÖRGY* (Budapest)
DARABONT ZSUZSANNA (Budapest)	LOVAS ENIKŐ (Debrecen)
FAZAKAS GERGELY TAMÁS (Debrecen)	MÉSZÁROS KÁLMÁN* (Tápiószentmárton–Budapest)
FAZEKAS RÓZSA* (Nyíregyháza)	MIRU GYÖRGY (Debrecen)
FEHÉR GYÖRGY (Budapest)	MISKEI ANTAL* (Ráckeve–Eger)

* A kötet szerzőit csillaggal jelöltük.

MOHÁCSI ENDRE*	RÉVAY VALÉRIA
(Nyíregyháza)	(Nyíregyháza)
MOLNÁR SÁNDOR*	SCHMIDT ANIKÓ
(Vaja)	(Budapest)
MUZSNAY ÁRPÁD	SERES ISTVÁN*
(Szatmárnémeti)	(Békés)
NÉMETH PÉTER*	SZENDINÉ ORVOS ERZSÉBET
(Nyíregyháza)	(Debrecen)
NOVÁK VERONIKA	SZILÁGYI ADRIENN
(Vágsellye)	(Budapest)
OLÁH TAMÁS	SZŐCS PÉTER LEVENTE
(Kisvárda–Sátoraljaújhely)	(Szatmárnémeti)
OROSZ ISTVÁN*	TAKÁCS PÉTER*
(Debrecen)	(Nyíregyháza)
PAPP KLÁRA*	TÖLL LÁSZLÓ
(Debrecen)	(Budapest)
PREPUK ANIKÓ*	TÖRÖK PÉTER*
(Debrecen)	(Berettyóújfalu)
PÜSKI LEVENTE	VELKEY FERENC
(Debrecen)	(Debrecen)
RESTÁS ATTILA*	ZSOLDOS ILDIKÓ*
(Ózd)	(Nyíregyháza)

KÖSZÖNTŐ

A kötet címe idézet Barkóczy Krisztinának férjéhez, Károlyi Sándor grófhhoz, a II. Rákóczi Ferenc által vezetett szabadságharc egykori tábornokához 1720-ban intézett egyik leveléből. Méltó egy olyan munka élére, amelyet a 37 éven át – tehát életének most szinte pontosan a felében – a Debreceni (korábban Kossuth Lajosról elnevezett) Egyetem oktatójaként töltő ünnepelt tiszteletére állítottak össze.

Kovács Ágnes életútját, tudományos pályáját nem övezik látványos fordulatok. Életrajzát többnyire mindennapinak számító események töltik ki. A szabolcsi Balkányban született. Egyetemi tanulmányait Debrecenben végezte, 1971-ben szerzett történelem–német szakos tanári diplomát, az egyetemen kapott állást, s munkája eredményeképpen rendre lépegethetett előre az egyetemi és a tudományos grádcsonkon. Egyetemi doktori dolgozatát 1976-ban, kandidátusi értekezését 1991-ben védte meg. 1992-ben kapott egyetemi docensi kinevezést, 2008-ban vonult nyugdíjba.

A formális pályarajz természetesen nem képes tükrözni azokat az eredményeket, amelyek Kovács Ágnest érdemessé tették arra, hogy munkája megbecsülését tanítványai köszöntő kötettel fejezzék ki. Hiszen az átlagosnak tűnő események, előrelépések mögött a szikár életrajzban nem tükröződő, az átlagosnál igényesebb, lelkiismeretes, kitartó munka, tanítványok nevelése, tudományos pályájuk megalkotása rejtőzik. Amikor friss diplomájával az egyetem Középkori és Koraiújkori Magyar Történeti Tanszékére került, a magyar történelem tag határok által ölelt, hosszú korszakát kellett oktatnia, a kezdetektől, azaz a magyar őstörténettől 1790-ig, II. József haláláig. Főkéllégiumokat és speciálkéllégiumokat – kutatási időszakának megfelelően – a magyar történelem koraiújkori szakaszáról tartott, de szemináriumot az Árpád-kori történelemből is kellett vállalnia. Bekapcsolódott a levelező órák nem mindig sikerélménnyel kecsegtető tartásába, és mikor az 1990-es években a Történelmi Intézetben megindult a PhD-képzés, téma-, illetve alprogramvezetőként annak folyamatába is. Eredményes munkáját igazolja, hogy tanítványai közül többen szerepeltek sikerrel az Országos Tudományos Diákköri Konferenciákon, ill. kerültek be a Debreceni Egyetem tehetséggondozó programjába. Különböző bizottságok tagjaként, opponensként, lektorként bírálat, ajánlással segítette a hallgatók és a kollégák szakmai fejlődését, előrejutását.

Kutatásait a Debreceni Egyetemen nagy hagyománnyal rendelkező agrártörténetből vett témákkal kezdte meg. Idősebb kollégái – közülük is leginkább Ráczy István és Orosz István – közvetíteni tudták számára az évtizedekkel korábban, Szabó István által megalapozott „iskola” módszereit, eredményeit. Az úrbéresség, a földesúri joghatóság és a mezővárosi autonómia alapján vizsgálta a csongrád–vásárhelyi uradalom történetét, ebből írta egyetemi doktori dolgozatát is. Az agrárnépesség helyzetének tanulmányozása utóbb érdeklődését a nemesség története felé fordította, amelyen belül elsősorban a koraiújkori rendi társadalom csoportjait képviselő családokat, ill. azok nevezetesebb tagjait vizsgálta. Ezzel érkezett el a kutatásai és – talán szabad így mondani – életműve javát elfoglaló témához, illetve személyhez, Károlyi Sándorhoz.

Addigi munkásságát ismerve kapott megbízatást a Gondolat Kiadó Magyar História életrajzi sorozata Károlyi Sándorról szóló kötetének megírására. A feladat nem volt egyszerű, hiszen a megbízatás (és a könyv 1988-i megjelenése) még az 1990-es fordulat elé esett, amikor Károlyi Sándor megítélése még a történészek között is meglehetősen ellentmondásos volt. Az előző évtizedek sokszor elítélő, Károlyit árulónak bélyegző véleményei után kellett a politikus-főúr-hadvezérről a történész szakma által is elfogadott, méltányos, de mindenképpen igazságos megítélést megalapoznia. Szerencsére ebben segítséget kapott a korszak legjobb ismerőitől, a sorozat szerkesztőjétől, Heckenast Gusztávtól és a kötet lektorától, Bánkúti Imrétől, akikkel azután szoros szakmai kapcsolatot tudott kiépíteni. Bár a sorozat elsősorban ismeretterjesztő jellegűnek készült, Kovács Ágnes az addigi nyomtatott irodalom mellett alap kutatásokkal, gazdag levéltári anyag bevonásával indokolta Károlyi addig vitatott cselekedeteit, politikai fordulatait. Fáradhatatlan kitartással járt utána az addigi szakirodalomban elhanyagolt, vagy a források ellentmondásaiból, hiányosságaiból fakadó, a végeredmény számára akár periférikusnak is tekinthető problémáknak. Egyetlen példával illusztrálva: komoly gondot okozott neki, hogy nem találja a forrást Károlyi Sándor grófi címének elnyerésére.

A könyv megjelenését követő években sorra jelentek meg tanulmányai, számos konferencián, tudományos rendezvényen vett részt, előadásokat, referátumokat tartott. Publikációiban és előadásaiban az általa kutatott, többnyire addig kellőképpen fel nem használt forrásokra támaszkodott, közöttük is egyre inkább előtérbe került a Károlyi házaspár, férj és feleség egymással folytatott levelezése, amelynek könyvformában való megjelentetését méltán tekinthetjük élete fő művének. A házaspár negyedszázadnyi időt meghaladó – 1698-tól Barkóczy Krisztina 1724-ben bekövetkezett haláláig tartó – levelezése kétszer két kötetet igényelt, összesen több mint 1700 lapnyi terjedelemmel, nem csoda, ha Károlyi Sándor leveleinek egyidejűleg megjelent két kötete (1994), és Barkóczy Krisztina leveleinek második kötete (2017) között is közel negyedszázad telt el, ha a késlekedés nem is feltétlenül a szerkesztőn múlt.

Amikor erre az irdatlan erőfeszítést igénylő munkára vállalkozott, Kovács Ágnes jó szemmel fedezte fel, hogy a Károlyi házaspár levelezése milyen kiemelkedő, ugyanakkor ritka dokumentuma a benne foglalt negyedszázad történetének. Saját szavaival: ezek a levelek nemcsak az eseményeket jobban megvilágító politika-, gazdaság- vagy művelődéstörténeti források, hanem emberi, erkölcsi tanulságokkal is szolgálnak. Kellott ehhez persze a Rákóczi-szabadságharc kirobbanása előtt a kelet-magyarországi, tehát nem Habsburg-orientációjú – kis túlzással otthonülőnek nevezhető – arisztokraták életmódját folytató Károlyi csatlakozása a szabadságharchoz, hogy hadvezetői feladatai elvonják otthonától, s ettől fogva feleségével hosszabb időszakokban csak levelek útján tudjon kapcsolatot tartani. Ezek a levelek pedig nemcsak azt tanúsíthatják, hogy ketten mennyire meleg szívű, egymást szerető párt alkottak, akik leírt soraikban is vállalták őszinte érzéseiket, hanem azt is, hogy mindketten éles eszű, intelligens, racionális, környezetüket helyesen megítélő, problémalátó emberek voltak. Barkóczy Krisztina abban a korban, amelyben még ritka a nők

családon túli szerepvállalása, vezette a gazdaságot, a háztartást, főszenyészre hajló takarékoskodása mellett is tudott jótékonykodni, adományozni.

A kötetek bevezetői alapos rajzát adják Kovács Ágnes munkamódszerének, a munka során felmerült gondjainak, és rávilágítanak arra a kitarásra, lelkiismeretességre, amely végül az impozáns kiadványok megjelentetéséhez vezetett. A két levelezés kiadása között ugyan a kutatást jelentős technikai előrehaladás is segítette, az aprólékos személyes munkát azonban ez nem helyettesíthette. Amikor Károlyi Sándor levelei kiadásának előkészítéséhez hozzáfogtak, még minden anyagot az eredetiről – vagy egy ugyancsak régi, de az eredetinel olvashatóbb másolatról – kellett kézzel leírni. Tanárnőnek sikerült tanítványait fellelkesíteni a másolásra, de a nem túl látványos munka néhányukat megfutamodásra készítette. Barkóczy Krisztina leveleinek kiadását már segítette a levéltári anyag időközben digitalizált változatának elkészülte. A második kötet megjelentetése egyébként az első projektje volt a 2017-ben megalakult Károlyi Kutatócsoportnak, amelynek Kovács Ágnes is alapító tagja lehetett.

A Barkóczy Krisztina leveleit tartalmazó munka második kötetének Kovács Ágnes az asszony férjéhez intézett egyik leveléből választott mottót: „Az Isten is azt segíti, aki iparkodik...”. Ünnepeztünk esetében ezt az iparkodást tehetség, kitarás és eredményes munkálkodás kísérte, amit könnyen elleplezhetett a szerény, rokon-szenves magatartás. Pedig munkássága nemcsak a könyvtárak polcain találhat helyet. Péter Katalin – a 17. századi magyar történelem nem régiben elhunyt, kiváló művelője – egyszer egy beszélgetésben úgy nyilatkozott, hogy írhat az ember akármit, az újonnan felfedezett források, új elméletek, a történelem új értelmezése eredményeit idővel elhalványíthatják. De nem a forráskiadványokat, amelyek maradandóak, és az utódoknak is felhasználható segítséget nyújtanak. Kovács Ágnes levél-gyűjteményei pedig éppen ezt teszik.

Munkáját nem sok kitüntetéssel jutalmazták. 1987-ben Miniszteri Dicséretet, 2004-ben Pro Archivó Emléklapot kapott, igazi elismerést azonban a számos – az OTDK-versenyeket megrendező egyetemek által adományozott – Elismerő Oklevél jelenthette számára. És, reméljük, ezt jelenti a jelenlegi kötet is, amely 25 tanulmány-nal tiszteleg előtte, főleg tanítványokéval, pálya- és kutatótársakéval, sőt az ünnepeelt egykori tanáraiéval is.

Nyilván nemcsak a magam, de a többi szerző – és még sokan mások – nevében is kívánhatok Kovács Ágnesnek további eredményes munkát.

Debrecen, 2021. szeptember 30.

(Ifj.) Barta János
mint aki egykor tanította Kovács Tanárnőt

CSÁKY MIHÁLY FELESÉGÉNEK, KLOBUSICZKY ÉVÁNAK ÉS GYERMEKEINEK SORSA A TÖRÖK FÖLDRŐL VALÓ HAZATÉRÉS UTÁN*

Közismert tény, hogy a nagymúltú Csáky család tagjai a 18. század első évtizedében erősen megoszlottak abban a kérdésben, hasznos-e támogatni II. Rákóczi Ferencet, vagy célszerűbb-e inkább a Habsburg ház oldalán maradva védeni a család érdekeit. Csáky Imre és Zsigmond bizonyosan az utóbbi, míg Csáky István és különösen a Rákóczival lengyel földre tartó Csáky Mihály az előbbi álláspontot vallotta. Az ő esetében az egyértelmű kiállás megmutatkozott az emigráció vállalásában is, amit élete végéig nem adott fel, sőt ő lett a rodostói magyarok vezetője.¹ Feleségének apja, Klobusiczky Ferenc báró, Sáros vármegye főispánja és a Gazdasági Tanács elnöke szintén követte a fejedelmet Lengyelországba, ám amnesztiával hazatért, s birtokait is megtarthatta.²

Csáky Mihály felesége, Klobusiczky Éva³ három gyermekével (az 1712-ben született Istvánnal, az 1706-ban született Krisztinával és a Lengyelországban, 1717-ben született Konstanciával) valamint születendő magzatával hazatért,⁴ s Csáky Imre bíboros, váradi püspök támogatását élvezve megpróbált talpon maradni. Nem tudjuk, pontosan mi vezette az asszonyt erre a kockázatos vállalkozásra, s azt sem, mikor indulhattak a hosszú útra. 1722. április 2-án kelt az a török parancslevél, amely az oláh vajdának szólt, s amelyben tudatják vele, hogy a 240 akcsét, amit eddig Csáky Mihály tábornoknak és családjának az adópénztárból fizettek, ezután nem kell adniuk, mivel azt Csáky ezt követően a császári (szultáni) kincstárból kapja. A változás oka az volt, hogy „a nevezett tábornok felesége és családja engedélyt kaptak, hogy Erdélybe menjenek”, őt magát pedig Rodostóban bízták meg fontos feladattal.⁵ Málnási Ödön tudni vélte, hogy a család befolyásos tagjai 1722 decemberében kérelmezték a káposztafalvai uradalom visszaszerzését, amire 1723 tavaszán kapták meg az engedélyt.⁶ A Törökországból való hazatérésben Csáky Imre nyújtott segítséget az asszonynak, miközben – Thaly Kálmán szerint – „kiszerve

* A tanulmány az NKFI K 120197 számú pályázatának keretében és támogatásával készült.

1 Csáky Mihály számára hiába próbálta 1719-től Csáky Zsigmond és Imre kijárni a bécsi udvarban a hazatérés lehetőségét, az nem valósult meg. 1720-tól már inkább az utódok számára kívántak a birtokból visszaszerezni, s 1721 novemberére a feleség és a gyermekek a hazatérési engedélyt meg is kapták. MÁLNÁSI 1933: 283–284.

2 Klobusiczky Ferenc tevékenységéről MÉSZÁROS 2008: 157.

3 A Klobusiczky család tagjai: Klobusiczky Ferenc és felesége, Sóss Krisztina, valamint gyermekei (István, Éva-Juliánna és Erzsébet) az 1692. április 29-én, Bécsben kelt rangemeléssel nyerték el a bárói címet. ILLÉSY–PETTKÓ 1895: 111.

4 KIS DOMOKOS 2012: 25. is úgy tudja, hogy a hazatérés Cseftrofcsából már 1722-ben megtörtént.

5 KARÁCSON–THALLÓCZY 1911: 92–93. A rendelet azt is megemlítette, hogy Csáky „Rodostóba Rákóczi király mellé küldetett.” Az Erdélybe küldés a török információknak megfelelt, hiszen Várad, ahová érkeztek, hosszú ideig az Erdélyi Fejedelemség legfontosabb végvára volt.

6 MÁLNÁSI 1933: 284.

az amnestiát sógornője és gyermekei számára”, aki Váradon szülte meg legfiatalabbik gyermekét, a később papi pályára lépett Imrét (őt nevezte Thaly Kálmán „Abbas Romanus”-nak, a családi levelezésben pedig egyszerűen a „rómainak” hívták).⁷ A bíboros Pozsonyból 1723. március 4-én írott levelében gratulált az asszonynak, s egyben meg is írta neki a Kébell Mihálynak tett utasítását, hogy a fiú magzat „körösztelésével semmit sem kell késni ... nevem assistálom eő kegyelmére, netalántán valamily betegség érné”.⁸

Az eperjesi ferences templom bejárati kapuja, felette az építtető: Klobusiczky Ferenc és felesége nevével, fölötte a bárói család címere⁹

A Csáky Mihály mellett vállalt kényszerű emigráció idején, 1714-ben Eperjesen elhunyt a feleség édesapja, Klobusiczky Ferenc (első felesége, gyermekeinek anyja, soóváry Soós Krisztina már 1709-ben meghalt). A Klobusiczky testvérek (István, Julianna, Andrassy Mátyásné és Erzsébet, Fischer Mihályné) apjuk testamentuma értelmében 1715. április 26-án birtokosztást hajtottak végre. A birtokosztás nem terjedt ki a hagyatékra arra a részére, amelyet a szülők Klobusiczky Istvánnak, a

7 THALY 1895: 3. Csáky Mihály fia, Imre 1740-ben érkezett vissza Váradra, hogy – Bunytay Imre szerint – „itt felöltözzvén” kispapnak, megkezdje tanulmányait. BUNYTAY 1935: 264. Csáky Imre elnevezésére THALY 1875: 95–96.

8 Csáky Imre 1723. március 3-án írott levele Klobusiczky Évának. ÖStA HHStA FA Csáky, Politische Korrespondenz 9.; Csáky Imre bíboros levelei, Klobusiczky Évához írott levelek ÖStA HHStA FA Csáky, Politische Korrespondenz 11a-2.

9 Klobusiczky Ferenc és felesége Soós Krisztina 1708-ban kezdték a templomot építtetetni, de a felépítés feladata fiára, Istvánra, majd annak özvegyére, Kapy Klárára maradt (1758). Az asszony 1724-ben egy Szent Józsefről elnevezett oltárt is alapított. DIVALD 1904: 84.

fiúág jogainak fennmaradása értelmében már korábban kiadtak.¹⁰ Klobusiczky Éva azonban férjével együtt emigrációban volt, a neki jutó birtokrészre a Fiscus tartott igényt, a család megbízottja, Klobusiczky István azonban elérte, hogy az kezüknél maradjon.¹¹ A Klobusiczky Évának jutott részt így maguk között a megállapodás alapján osztották szét, azonban azzal a megszorítással, hogy „ha az Isten hozzánk való eljövételét fogja boldogítani, azonnal kiki közülünk az Portiójából kezéhez vett részt ki bocsássa kezébül.” A végrehajtás felett nagybátyjuk, soóváry Soós István felügyelt, előtte kötötték meg a megállapodást. Amikor Klobusiczky Éva hazatért, bátyja már nem élt, így annak özvegyével, a két saját leánytestvérével és azok családjával egyezkedett a neki maradt ingóságokért, pénzért és birtokért. Mivel apjuk az ősi kövesdi jószágot még halála előtt megosztotta közöttük, Klobusiczky Éva részét magánál tartva, 1714-ben azt bátyja vette magához, amit annak özvegye, Kapy Klára adott át számára.¹²

A Zemplén vármegyei nagykövesdi vár romjai

- 10 ÖStA HHStA FA Csáky, Politische Korrespondenz 9.; Csáky Imre bíboros levelei, Klobusiczky Évához írott levelek ÖStA HHStA FA Csáky, Politische Korrespondenz 11a-2, Klobusiczky István (1683–1717), Julianna (1687–1735) és Erzsébet (1688–1726 előtt) A testvérek Klobusiczky Istvánt bízták meg a birtok védelmével, aki maga is érdekelt volt a pozitív döntés meghozatalában, mivel pl. a Zemplén vármegyei Baskócz nevű egész falut és a kövesdi birtok negyedét, amely Klobusiczky Évának jutott, ő tartotta a kezénél. Már 1714. július 13-án, Eperjesen is volt közöttük egy részletesebb, az ingóságokra is kiterjedő osztás, amelyben még apjuk második felesége, mostohaanyjuk, Gergellylaky Éva részét is meghatározták. Az iratról 1731-ben készítették a hiteles másolatot: MNL OL P 71. Fasc. 63. № 1. A szülők testamentumának másolata: MNL OL P 72. Fasc. 570.
- 11 A hagyatékhhoz tartozó falvak – amelyek ma valamennyien Szlovákiához tartoznak – összetétele az 1723. évi átvételkor a következő volt: Nagy- és Kis Kövesd (Velky Kamenec, Malý Kamenec, Királyhelmetől délnyugatra), Alsó- és Felső Lászlófalva (Alsó Ladiskőcz – Nižne Ladičkovce, Felső Ladiskőcz – Vyšné Ladičkovce, Homonnától 13 km), Czeke (Cejkov, Tőketerebestől 19 km), Baskócz (Baskovce, Ung vármegye)
- 12 A testvérek osztozásakor 2000 magyar forint járt a neki jutó bor ellenértékeként, egy srófos ezüst palack, kilenc egyben járó, belül aranyozott pohár, egy pár új gyertyatartó koppantóval, nádmézhez való porozó, egy pár ezüstkanál és két ezüst nyelű kés, hajdú dolmányra való ezüst kapcsok, összesen: 13 font és 10 lat ezüst, önérdény 84 font. Ezen kívül 29 arany, ezüstpénzben 255 Mft és 12 pénz. Az eperjesi ház pincéje borából és a szarvasmarhából, lóából, sertésből, szalonnából, vajból Klobusiczky Évának jutó részt bátyja vette magához, azzal, hogy hazatértekor majd megadja neki. MNL OL P 71. Fasc. 63. № 1.

A fiatalasszony 1722 után is Csáky Imre püspöktől – 1717-től bíborostól – kapta a legtöbb támogatást.¹³ Csáky Mihály birtokaira (1702-ben a hotkóci kastély fele, Mindszent (Biacovce), Dubrava, Hrabusiv, Danisovce lett az övé),¹⁴ mivel Rákóczi török földre is követte az emigrációba, nem számíthatott. Éble Gábor ugyan úgy tudta, hogy a hazatért családtagok „az internált, gyanúba vett s fölügyelet alatt tartott alattvalók keserű kenyerét ették. ... Bécsbe voltak bellebbezve, gyaníthatólag egy apáczakolostor falai közé.”¹⁵ A fennmaradt források rendre megcáfolják leírását. Klobusiczky Éva ugyan rövid ideig Váradon tartózkodott, majd a püspök átengedte neki lakhelyül barokk stílusban nemrégiben épített palotáját Kluknót, amely egy 1703. évi családi osztozkodás szerint részint a püspök-főispánt illette.¹⁶ 1723 májusának végén Csáky Pozsonyból intézkedett: „tettem rendeléseket Kegyelmed Kluknóra való fölszállítása iránt” – írta meg menyének, s egyúttal arra kérte „ne halassza indulását, mert tartok tőle, hogy az nagy melegek beérkeznek, igen alkalmatlanul fogja végben vitetni utazását Kegyelmed.”¹⁷

Az asszony megbízottai, bizalmi emberei ettől az évtől ide, a kluknói kastélyba címezték a neki szóló leveleket, küldték jelentéseiket és utaztak oda, hogy a család számára bizalmas ügyekben személyesen informálják a grófnőt. Ide írt neki Szinyei Merse Kristóf, Szepes vármegye alispánja is, aki az átköltözés után nem sokkal, 1723 júliusában 20 köből zabot ajándékozott neki Szinyéről, majd a kertészét küldte át, hogy legyen eper is Kluknón.¹⁸ Az alispán kísérté Bécsbe is az özvegyet 1724 májusában.¹⁹

Az anyagi háttérrel a Csáky Imrétől használatra átengedett Kluknó és Mindszent jelentette,²⁰ s egyértelműen az a Klobusiczky örökség Zemplén vármegyében, amit a hazatérés után testvéreitől némi huzavona után részint megkapott, s amelyet tisztartóján és megbízottján keresztül irányított. Mindkét mentorával jó

13 Klobusiczky Éva bátyjának, Istvánnak fiai életük során jelentős karriert futottak be, de Csáky Mihály feleségének hazatértekor még igen fiatalok voltak, rájuk nemigen támaszkodhatott. Antal (1708–1756) 1747-től Zemplén vármegye főispánja, Ferenc (1707–1760) pedig 1732-ben erdélyi püspök, majd 1751-től kalocsai érsek lett. Thaly Kálmán 1875: 95–96. 1753-ban a család számára ők szereztek meg a grófi címet is. (1753. 10.12. – címerbővítés, magyar grófi cím adományozása) MNL OL A 57. LR 43. köt. 57–64.

14 ŽIFČAK 1981: 16.

15 ÉBLE 1893: 169.

16 Az átengedésről MÁLNÁSI 1933: 131–132.

17 Csáky kardinális levele Pozsonyból 1723. május 30-án. ÖStA HHStA FA Csáky 11a. A kluknói kastély építését 1720-ban fejezték be.

18 Uo. Szinyei Merse Kristóf 1723. július 10-én, ill. uő. 1723. november 27-én Lőcséről küldött levelei. Szinyei Merse Kristóf 1729-ben hunyt el, ugyanis a Helytartótanács ekkor értesítette Lőcsé hatóságát, hogy helyébe a király a kassai kerület biztosává Máriássy Gábort nevezte ki. HAJNÓCZY 1902–1903: 283. 2393 szám alatt.

19 Uo. Szinyei 1724. május 5-én, Lőcséről küldött levele szerint.

20 Kluknó (Kluknava, a Hernád völgyében, Szepes vármegyében) Vályi András szerint „*határbéli földgye ámbár soványas, de legelője, és fája is mind a' két féle elég van.*” VÁLYI II.: 384. Mindszent (Szepesmindszent – Biacovce, Szepes vm.) Természetesen Mindszentnek a Csáky Imre számára jutott részéről van szó. VÁLYI II.: 614.

kapcsolatban állt, s személyesen is gyakran találkoztak. Furár Pál plenipotentiárius²¹ 1724 augusztusában éppen Csáky Zsigmond lőcsei tartózkodásának idejére szervezte meg, hogy „e héten igen jó lenne, ha bejönne Nagyságod” a meglátogatására, hiszen már szerzett olyan prókátort számára, aki a tárnokmestert is szolgálja.²²

A Kluknóra érkezés után történt meg birtokbakerülése a Klobusiczky családi örökségből rá jutó birtoknegyedbe. Furár Pál nevű megbízottja 1724 januárjában pl. egy *Baskócz* nevű falu átvételéről informálta, amit a szolgabíró jelenlétében kezéhez vett „conscribálván az egész falu minden appertinentiáival, az esztendőbéli adót, nemkülönben az robotálást is, amint magok vallották”.²³ Ezt követte a többi anyai jusson számára jutott birtokrész átadása, de a pénzben, állatokban, ingóságokban neki jutó, s a családtagok által használt örökség visszaszerzése egyáltalán nem ment könnyen, abból Klobusiczky Éva halála után is maradt még elszámolni való.²⁴ Ezért az átvett anyai örökség csak nagy nehézségek árán tudta a grófnő közvetlen igényeit kielégíteni, mindenképpen rá volt szorulva családtagjai, rokonai folyamatos támogatására.

Csáky Mihály idősebb fiát, Istvánt 1723-ban már a második éve Kassán taníttatták. A fiú elhelyezésében is Csáky Imre játszotta a meghatározó szerepet, aki azév decemberében maga írta menyének, hogy „míglén ezért már kis öcsém iskoláit folytatja, léssen gondom, hogy hasznára is lehessenek.”²⁵ Az odafigyelésre szükség is volt, ugyanis a fennmaradt levelezés szerint 1723. október 28-án kapott hírt a grófné Kassáról Hollósy Ferentől, hogy a fia mellé rendelt Vágner nevű inas megszökött, s tovább állt egy Debrecenből jött szekéren, amely kispapokat hozott Váradról.²⁶ Senki sem tudta, mi volt az oka távozásának, mert nem bántották meg, nem is adódott arra alkalom, hiszen csak három napig volt a szemináriumban. Bár a megbízott még remélte, hogy sikerül valahogy visszahozatni – az alispán segítségét is igénybe vevő kutatás azt igazolta, hogy Újhelybe készül a „Páter Paulinusokhoz” –, ennek ellenére egyértelműen kérte a grófnőtől egy új inas keresését, aki nem csupán a ruházat rendben tartására ügyelne, mondván „talál a Méltóságos grófné asszonyom Lőcsén becsületes ifjakat”. Figyelemre méltó, hogy pontosan megfogalmazta: egy a gyermeknél idősebb, de jóeszü fiút keressen az elcsavargott helyébe, aki értelmes, szorgalmasan tanuló, hiszen akkor az úrfi „mindenkor azon igyekezik, hogy jobban forgassa magát, hogy sem az szolgálja és így mintegy kedvet és bátorságot viszen az olyan.” A levél végén igyekezett megnyugtatni a grófnét, hogy fia egészséges, sőt, „tanulása Istennek neve dícsértessék, á Méltóságos grófné öröme volt, jólehet, hogy sokkal nehezebben érti a mostani Iskolát, hogy sem a tavalit, de magában

21 Furár Dániel nemességét 1676. június 13-án hirdették ki. FÖRSTER 1916: 100. 1724-ben Furár Pál tagja volt a borhamisítások megakadályozására létrehozott bizottságnak, ahol Szepes vármegyéét képviselte. ILLÉSSY 1900: 339.

22 Furár Pál levele Lőcséről 1724. augusztus 13-án. ÖStA HHStA FA Csáky 11a.

23 Furár Pál levele Klobusiczky Évának Baskóczról 1724. január 15-én. ÖStA HHStA FA Csáky 11a.

24 A kérdés részleteire lásd PAPP 2020a.

25 Csáky levele 1723. december 15-én, Diószegről. ÖStA HHStA FA Csáky 11a.

26 Hollósy Ferenc levele Klobusiczky Évának 1723. október 28-án. ÖStA HHStA FA Csáky 11a-2.

is az Iskola sokkal nehezebb.” Csáky Mihály felesége 1725 januárjában újabb megerősítést kapott a kardinálistól, amikor az Pozsonyból azt írta neki István fiáról: „nyugodt elmével is legyen kegyelmed, gondviselésében és oktatásában semmit el nem hagyok, már tanulással helyre helyeztettem...”. További sorsát is egyengetni kívánta, hiszen úgy fogalmazott „mihelyst alkalmas időt látom, felküldöm, s szükséges helyeken bejavasolom”.²⁷ 1725-ben Krisztina és István is megfordultak Bécsben, sőt a fiatalember még a himlőn is átesett, s szerencsésen meggyógyult. A két Csáky Mihály leszármazott felutazásának szerepe lehetett az apjuk érdekében tett családi kezdeményezésekben: „a kegyelmed férje szabadulása iránt” tett lépésekről a bíboros személyes tájékoztatást ígért a feleségnek az éppen a Szepességbe készülő Csáky Zsigmond által.²⁸

Nem tudjuk, de feltételezhetően nem a tanulási nehézségek, sokkal inkább a család helyzete volt az oka, hogy az idősebb fiú, István (1710–1734) végül a Csáky rokonság hagyományait folytatva – nagybátyjaihoz, Csáky Tamáshoz és Györgyhez hasonlóan – a katonai pályát választotta, s a Károlyi huszárezredben szolgált, amikor 1734-ben Mainznál elhunyt. Károlyi Ferenc sógorának síremlékét a mainzi dóm belsejében állították fel, s annak szövegét a Századok folyóirat 1873. évi számában tették közzé.²⁹

A lányok–Krisztina (1706–1736) és Konstancia (1717–1748/50?)–Kassára kerültek zárdába, a Szent Orsolya rend apácakolostorába, amely a város központjában állt. Az orsolyiták ugyanis 1676-ban már Pozsonyban,³⁰ majd 1698-ban Fenessy György egri püspök támogatásával Kassán is zárdát alapítottak, fiatal lányok nevelésében vállalva feladatot. A lányok bizonyára Csáky Imre támogatásának köszönhették befogadásukat. De gondolhatunk arra is, hogy a Klobusiczky Ferencel kialakult jó viszony is szerepet játszhatott döntésükben.³¹ A zárdában tartózkodásról Csáky Krisztina anyjához írott leveleiből szerezhetünk tudomást. A kedves írások egyikében arról tudósítja anyját, hogy „fris jó egészségben vagyok, mind az Constanslicska kedves öcsémrel együtt”.³² 1724 márciusában a két lány és István úrfi is Kassán voltak, mert Klobusiczky Éva megbizottja, Furár Pál, aki Csáky Zsigmond tárnokmesterrel tárgyalt a városban, mindhármuk jó egészségéről informálta a grófnőt.³³

27 Csáky Imre levele Pozsonyból 1725. január 28. ÖStA HHStA FA Csáky 11a.

28 Csáky Imre levele 1725. június 22-én, Morvánkáról. ÖStA HHStA FA Csáky 11a.

29 A mainzi dóm 1870. évi restaurálásakor került napvilágra a síremlék, amelyről Kálmánházy Béla tett közzé információkat. A Csáky címerrel ékesített sírkövet, amely a dóm egyetlen magyar ereklyéje, a Szent Kocsárdról elnevezett kápolnában helyezték el. KÁLMÁNHÁZY 1873: 443.

30 A Csáky családban – bizonyára takarékosági okból is – hagyománya volt a lányok zárdába adásának. Csáky István országbíró Zsuzsanna és Zsófia nevű lányai 1696-ban kerültek 1500 rhénes forint lefizetése után az orsolyitákhoz. Az 1673-ban született Csáky Klára 1711-ben – Sapientia néven – nyert felvételt a pozsonyi orsolyarendű apácákhoz. MÁLNÁSI 1933: 34. és 33.

31 MNL OL P 72. Fasc. 570. Az apácák korábban 7000 rhénes forintot adtak kölcsön, aminek a kamatokkal való visszafizetése Klobusiczky István örökségéhez tartozott. Felesége halála után 1714-ben Klobusiczky Ferenc újabb, pontosító leírást készített utódai számára az örökség eredetéről és részeiről. Ebben már 9000 forint adósság szerepelt, amit azonban a kassai apácáknak teljes összegében visszafizetett.

32 1723. július 23-án, Kassán kelt levél. ÖStA HHStA FA Csáky 11a-2.

33 Furár Pál levele 1724. március 30-án. ÖStA HHStA FA Csáky 11a-2.

A kassai zárdát később Krisztina Béccsel váltotta fel. Csáky Imre maga írta meg menyének, hogy „Christina hugomat azonban amint már tudva vagyon kegyelmednek, Batthyányné magához vévén, tapasztalom, mind az hugomnak, mind az Urnak is kedvekben vagyon”. Lányáról Bécsben jó véleménnyel vannak, „valahol megfordul, dicsérettel vannak iránta” s Batthyány Ádámné, aki „valamint Francisca hugomnak, úgy most Cristinának is hathatós gondoskodását kegyesen ajánlotta, és rövid időn Fölséges Asszonyunk lábaihoz juttatja.”³⁴ Batthyányiné Strattmann Eleonóra (1672–1741), Strattman udvari kancellár lánya palotát tartott és építtetett Bécsben, s férje halála (1703) után ő intézte fiai, Batthyány Lajos Ernő és Károly József nevében a birtokok ügyeit.³⁵ Strattmann Eleonóra befolyásos, fontos emberek barátságát élvező, gazdag özvegyasszony volt, hiszen III. Károly feleségének, Elisabeth Christine császárnénak bizalmasa, tanácsadója volt, s ugyanakkor gyengéd szálak fűzték Savoyai Jenő herceghez is.³⁶ Meglehet, hogy Csáky Imre ezt az ismeretséget szerette volna családjá, konkrétan Csáky Mihály gyermekei érdekében kihasználni akkor is, amikor azt kívánta menyétől „akarnám, ha originalissa eöcsém, gróf Csáky Mihály úr levelének, kit Diószögön Belliczay által közöltetett vala velem, jutott volna kezemhez, innét pedig a herceghez”.³⁷

Éble Gábor is teljes egyértelműséggel írta azt, hogy Csáky Krisztina 1725–26-ban Bécsben tartózkodott, s már 1725 karácsonya előtt megismerkedett Károlyi Sándor fiával, Károlyi Ferencel, akivel romantikus kapcsolatuk, levelezésük alakult ki, amely végül házasságkötésükhöz vezetett.³⁸ A történet számos leírásból ismert, mintapéldaként említve a két fiatal sorsát: „Ritka eset az olyan szerelmi házasság, amilyen Károlyi Ferenc grófé és Csáky Krisztináé volt. Károlyi Ferenc a dúsgazdag Károlyi Sándor fia, Csáky Krisztina ellenben az emigrált s minden vagyonától megfosztott Csáky Mihály kuruc generális leánya volt.”³⁹

A török földről való hazatérés utáni években tehát anya és lányai nem együtt zárdában voltak, hanem a levelezés alapján jól körvonalazható helyeken: az asszony főleg Kluknón, a két lány a kassai orsolyitáknál, majd Krisztina Bécsben és Konstancia Kassán. 1726 júniusában Károlyi Ferenc Klobusiczky Évát a lányával, Krisztinával együtt a Trencsén melletti Teplici Hévízen kereste fel, amint éppen Csáky Imre bíboros

34 Csáky Imre levele Pozsonyból 1725. január 28. ÖStA HHStA FA Csáky 11a-2.

35 Batthyány-Schönborn palota, Renngasse 4., majd a Bankgasse 2., majd a Herrengasse 19. saroképület területén 1740-re felépíttette saját palotáját is. Batthyány Lajos Ernő (1696–1765) 1733 és 1746 között irányította a Magyar Királyi Udvari Kancelláriát, s 1751-ben nádorrá választották.

36 ZSÁMBÉKY 2006: 717. Az első palotát, amely ma a magyar nagykövetség, még Batthyány Ádám kezdte építtetni, s felesége fejezte be, majd 1740-ben eladta Schönborn hercegnek. Strattmann Eleonóra élete végéig ápolta a nagybeteg Savoyai Jenő herceget, s ő maga is Bécsben hunyt el, magas életkort (69 év) megélve 1741. november 25-én. Fiai közül a katonai karriert épített Károly József szerzett hercegi címet, amit testvére családjá örökölt tovább: 1764-ben szereztek jogot Lajos Ernő első fiúutóda esetén az öröklésre és a Batthyány-Strattmann név viselésére.

37 Csáky Imre levele Pozsonyból 1725. január 28. ÖStA HHStA FA Csáky 11a-2.

38 ÉBLE 1893: 169–170.

39 GOSZTONYI 1911: 8.

társaságában tartózkodtak ott.⁴⁰ Igaz, ekkor már túl voltak a Károlyi Sándor által elindított és a meghatározó Csákyakkal folytatott családi és a bécsi udvari körökre is kiterjedő tájékozódó beszélgetéseken, a leánykérésen, s folyt az esküvő megszervezése is. Bár Csáky Imre a kezdetektől támogatta hazatért rokonait, a szervezés motorja innentől Károlyi Sándor lett. Bizonyára maradt is ezért a bíborosban tüske, hiszen augusztus 30-án az örömapa beírta naplójába „Vettem információt Kluknórul, hogy Istennek kegyelméből meglőtt az fiam lakodalma, kiért dicsértessék Istennek neve.”⁴¹ De Csáky Imre nem ment el sem oda, sem Károlyba, ahol szeptember 4-én Csáky Miklós mondott misét, s ahol a nagy lakodalom még négy napig tartott.⁴² 1727 december végén az első – korán elhalt – gyermek születésekor azonban Károlyi Sándor az őszinte tisztelet jeleként Csáky Imrét kérte fel keresztapának, bár „az szent keresztségen Imre, Sándor és Ferenc neveknek fel adásával által kellett menni ... oly bizodalommal, hogy szokott kegyelmessége szerint ugyan csak kegyelmes kereszt atyai gratiáját méltóztatik eminentiád eránta megtartani.”⁴³

Károlyi Ferenc (1705–1758) 18. század közepi festmény a Szépművészeti Múzeum Régi Magyar Gyűjteményében

40 ÉBLE 1893: 187. legújabban SCHMIDT–LACZLAVIK 2020. Csáky Krisztina Bécsből küldött levele Károlyi Ferenchez, 1726. január 1. MNL OL P 398. № 34 389. Közölve: SCHMIDT–LACZLAVIK 2020.

41 ÉBLE 1893: 196.

42 ÉBLE 1893: 196.

43 Károlyi Sándor 1727. december 31-én, Károlyból Csáky Imrének küldött levele szerint a menyét „Isten eő Szent Felsege... tegnapi napon kilenc és tíz óra között egy fiú magzattal megáldotta”. ŐStA HHStA FA Csáky, Pol. Korr. 9. № 320.

Csáky Krisztina jó házasságot kötött, férje, Károlyi Ferenc befolyásos, tekintélyes ember, apja támogatásának köszönhetően főispán és katonai karriert is befutott személyiség volt. Az asszony nyolc gyermekkel ajándékozta meg férjét, akik közül azonban csak az 1729-ben született Anna, az 1730-ban született Éva és az 1732-ben született Antal éltek meg a felnőttkort (íkerestvére Boriska viszont csecsemőként meghalt).

A legidősebb fiúnak, Csáky Istvánnak anyjához, 1727 szeptemberében, Pozsonyból küldött leveléből nemcsak azt tudjuk meg, hogy egy ferences szerzetes, aki hat hete jött meg Bukarestből „referálta nékem, hogy Méltóságos Atyám Urammal ipen csak elmenetele előtt lett volna szembe, friss és jó egészségben vagyok”, hanem azt is – ami a jelentős távolsággal talán magyarázható –, hogy apja semmit sem tudott Krisztina nénje „férjhez menetele iránt”.⁴⁴

Klobusiczky Éva gyakran tartózkodott lányánál a fiataloknak átengedett olcsvai kastélyban. 1728 januárjában ott adta át neki Károlyi Csáky Imre üzenetét. Ebben Szent-Iványi Józsefné Kapy Klára ajánlatát ismerhette meg, aki 1717-ig úgy ismerünk, mint Klobusiczky István feleségét, 1721-re viszont már bizonyosan az Ung és Kraszna vármegyei főispán házastársa lett,⁴⁵ de a zempléni Kövesden a második férj után birtokolt. Klobusiczky Éva megbékélt Csáky Imre közvetítésében, csak az ajánlott összeggel nem volt megelégedve, amiről Károlyi még ígért egy közeli konzultációt Csáky Zsigmond tárnokmesterrel.⁴⁶ Károlyi 1728-ban több levélben is érintette a birtok-kérdést, felvetette a kövesdi birtokossal való találkozót is, de végül a grófné egészségi állapotára hivatkozva nem kívánt Szent-Iványi József néval személyesen „szemben lenni”, hanem megbízottjára, Károlyi Ferencre hagyta az ügyet.⁴⁷ A levelezés alapján azonban még 1730-ban sem zárult le az ügy, bár ekkor már nem volt a kövesdi jószágnak tisztje, a birtok értéke esett, s ezért, s az időközben bekövetkezett sajnálatos esemény, a grófnő halála miatt mindenképpen végére kellett járni az ügynek.⁴⁸

1728 áprilisában a grófnő már ismét Kluknón tartózkodott, ott kívánta őt meglátogatni testvére, Klobusiczky Julianna. Rovnáról küldött levele szerint még csak akkortájt értesült az első „kis Károlyi úrfi” haláláról, s nagyon kérte nénjét, tegyen nála Somoson látogatást „ha egyébként nem, az szép kertnek és az savanyú

44 Csáky István levele Pozsonyból Klobusiczky Évának 1727. szeptember 24-én. ÖStA HHStA FA Csáky, Pol. Korr. 7. Még szeptemberben, Bécsben, majd Csáky Imre kastélyában, Magyarbélén tartózkodott, tevékenységéről azonban nem számolt be az anyjának, csak formáságokra szorítkozott. (Magyarbél, 1727. szeptember 14., 1727. október 30., Bécs, 1727. szeptember 25.)

45 MNL OL A 57. LR 33. k. 455–457., III. Károly 1721. május 16-án a Zemplén vármegyei Tállyán birtokot ruházott át, ahol Szentiványi József feleségeként nevezi meg Kapy Klára Juliannát. Az asszony első férje gersei Pethő Ferenc volt, aki 1704-ben kelt végrendeletében jelentős birtokokat hagyott feleségére. MNL OL A 57. LR 30. k. 394. Az iratra Kujbusné Mecsei Éva igazgató asszony hívta fel figyelmemet, amit ezúton is nagyon köszönök.

46 Károlyi levele Csáky Imréhez Baktáról 1728. január 21-én. Pesten találkozott a tárnokmesterrel, s Pozsonyból ígérte tudósítását. ÖStA HHStA FA Csáky, Pol. Korr. 7.

47 Károlyi levelei: Pozsonyból 1728. március 18-án és Budáról 1728. április 19-én. ÖStA HHStA FA Csáky, Pol. Korr. 7.

48 Károlyi levele Csáky Imrének Pozsonyból 1730. április 20-án. ÖStA HHStA FA Csáky, Pol. Korr. 7.

viznek kedvéért”.⁴⁹ A látogatás nemigen történt meg, mert szeptemberben Julianna úgy fogalmazott „Ha az Úr Isten jobb egészséggel Kegyelmedet megáldja, ide hozzám igaz, tiszta szívvel elvárom...”⁵⁰ Szeptember 10-én már csak „türethetőnek” ítélte nénje egészségi állapotát, de még mindig bízott az őszi kúrában, amley után „Isten jobb egészséggel megvigasztalja Kegyelmedet”. Szeptember végén a grófnő tervezett látogatása Csáky Imre kardinálishoz, Váradra, valóban a javulás jelezte.⁵¹

Klobusiczky Éva 1729-ben hunyt el, s ekkor gyermekei (Csáky Imre bíboros és Csáky Zsigmond tárnokmester tanácsára) III. Károlyhoz fordultak, hogy apjukat amnesztiában részesítsék: „Kegyeskedjék a szerencsétlen árváknak az atyját, kit Isten és természet adott nekik, de szerencsétlen vád tőlük elragadott, mint újra élő nagy irgalmasan visszaadni és ajándékozni.”⁵² A kérelem azonban nem járt sikerrel, atyjuknak Rodostóban kellett maradnia. Nyilvánvalóan nem csupán az amnesztia lett volna a családnak fontos, hanem Csáky Mihály birtokainak sorsa is. Erre egyértelműen utal Málnási közlése, miszerint a két testvér ekkor, az 1731. augusztus 28-i kegyelem során szerezte vissza a szepesmindszenti birtokot „az árvák számára”.⁵³ Csáky bíboros halála után, 1738-ban birtokait a család újraosztotta,⁵⁴ s ekkor Csáky Tamás fia, Ferenc (1700–1749) szerezte meg Kluknót és fiaira hagyta azt. Mindszenten viszont Csáky György fia, János építtetett kastélyt, megbízottja, Raisz György közreműködésével, annak nagyobb része mindenképpen hozzá tartozott. Csáky János özvegye is használta a kastélyt, a birtoklás tehát a század végéig folyamatos volt. Mindszent egy része azonban Károlyi gyermekeinek, Csáky Konstanciának és Csáky Imrének a birtokában volt, az utódok azonban – ahogy a források bizonyítják – inkább csak jövedelmet szerettek volna belőle látni.⁵⁵

A szepesmindszenti levéltárnak Csáky Imre iratait tartalmazó csomójában Károlyi Sándor kötelezvényéből a család egyik kölcsönére vonatkozó információkhoz juthatunk.⁵⁶ Eszerint Csáky Mihályné árváinak 1731-től 14 709 magyar forintból álló „capitális volt” Szent-Iványi Józsefné, Kapy Kláránál, ez a kamatokkal együtt már 19 146 magyar forintot és 37 pénzt jelentett, amit az asszony megadott, de az összeget Károlyi Sándor kölcsönvette tőlük. A kölcsönbe mind Csáky Krisztina,

49 Klobusiczky Julianna levele Rovnáról Klobusiczky Évának 1728. április 2-án. Megírta nővérének „az kar székecske készen vagyon, magammal elviszem Kluknóra”. ÖStA HHStA FA Csáky, Pol. Korr. 7.

50 Klobusiczky Julianna levele Rovnáról 1728. szeptember 7-én. ÖStA HHStA FA Csáky, Pol. Korr. 7.

51 Klobusiczky Julianna levele 1728. szeptember 30-án. ÖStA HHStA FA Csáky, Pol. Korr. 7.

52 THALY 1875: 95–96.

53 MÁLNÁSI 1933: 284–285. A kegyelemlevél a család szepesmindszenti levéltárában maradt fenn, Csáky Miklós érsek iratai között, amely újra biztosította Csáky Mihály fiági leszármazottai számára az öröklésének jogát is az ősi birtokok felosztásakor. ÖStA HHStA FA Csáky, Pol. Korr. 11a.

54 A család Kluknón, 1738. május 15-én hajtotta végre az osztozkodást, ekkor került Kluknó Csáky Ferenchez, s a kiskorú Csáky Imréé ekkor lett Morvánka és a mádi Nyulászó szőlő fele. MÁLNÁSI 1933: 296–297. és 327.

55 A szepesmindszenti építésről bővebben: PAPP 2020b: 179–199.

56 Károlyi Sándor kötelezvénye 1736. március 1-jén, Károlyban. ÖStA HHStA FA Csáky, Pol. Korr. 11b.

mind Konstancia beleegyeztek, s azt Csáky Zsigmond tárnokmesternek, a két árva tutorának tudomásul vétele mellett hajtották végre. A történet teljesen beleillik Károlyi gróf azon gyakorlatába, hogy kölcsönből vásárolt jószágokat. A jelen helyzetben pedig egyik fél sem volt abban a helyzetben, hogy a kérést módjában állott volna reálisan visszautasítani. Károlyi arra vállalt kötelezettséget, hogy a 106 forintból álló interessel együtt a csongrád-vásárhelyi uradalom Hódmezővásárhely nevű városának éves taxájából adja meg tartozását. Nem tudjuk, hogy Csáky Konstancia visszakapott-e valamennyit ebből a tartozásból. A lány folyamatos pénzsűkében létéről és segítségkéréséről fennmaradt adatok viszont erősen kétségessé teszik a pénzösszeg megszerzését.⁵⁷ Az eset mindenképpen arra utal, hogy Károlyi Sándor nem a Csáky Imre által követett utat járta Csáky Mihály családjának megsegítésében, hanem igyekezett minden lehetséges jövedelmet megragadni saját céljainak érvényesítése érdekében. Az is igaz azonban, hogy az emigrációból hazatért Csáky Mihály leszármazottak helyzete sok gondot okozott a Csáky családban, s a Krisztinával kötött házasság révén a Károlyiak számára is.

Csáky Krisztina igyekezett hűgát, Konstanciát támogatni, s ebben férje is segítségére volt. A levelezésből az olvasható ki, hogy a fiatalabbik lány továbbra is a kassai zárda lakója maradt. Csáky Imre is azt kérte 1729-ben Károlyi Ferentől, hogy nyújtson neki segítséget.⁵⁸ A bíboros halála után, 1733-ban Csáky Krisztina végül Károlyi Sándorhoz és Csáky Zsigmondhoz fordult segítségért azért, hogy a lánynak az anyja halála utáni helyzetében „a klastromban tartás”-hoz, adósságai rendezéséhez adjanak támogatást. Megfogalmazza a tervet, hogy mivel a tartáshoz nehezen tudnak hozzájárulni, valamint „oly segítséget az élő atyafiaktól nem várhat, mint a szegény Cardinálístól”, s testvére egyébként sem akar apáca lenni, célszerűbb lenne ezért inkább maga mellé venni, ahol a költség is kevesebb lenne, s „az szerencse szinte úgy meg találná”.⁵⁹ Éble Gábor úgy tudja, hogy Károlyi Sándor – talán a kérés hatására – Konstancia mellett a két Csáky fiút is pártfogásába vette.⁶⁰

Csáky Krisztina férje éppen a rajnai háborúban volt, amikor a tüdőbeteg asszony, akit testvére, Konstancia, Károlyi Ferenc nővére, Klára (Haller Gáborné) és Haller Sámuelné ápoltak, de jelentős orvosok is – pl. a kassai Müller doktor – próbáltak életben tartani, 1736. február 28-án, Károlyban elhunyt.⁶¹ Temetését még azon év március 20-án, nagy pompával, a férj hazaérkezése után rendezték. A leírásokból az egyházi szertartásról azt tudjuk meg, hogy Kelemen Didák méltatta az elhunyt grófnőt, s a szertartást Keczer István nagyvárad kanonok vezette. A pompához a temetés

57 A Századok 1872. évi számában a Tárca rovatban utaltak rá, hogy Waltherr Imre, a Történelmi Társulat tagja a Károlyi levéltárból lemásoltatta többek között azon ingóságok jegyzékét is, amelyeket Klobusiczky Éva halála után fiatalabbik lányának, Konstanciának 1729-ben átadtak. *Tárca* 1872: 113–114.

58 Károlyi Sándor levele Csáky Imréhez 1729. július 21-én. ÖStA HHStA FA Csáky, Pol. Korr. 7. Ekkor született meg Károlyi Anna, Károlyi Ferenc első, felnőtt kort is megélt gyermeke, amelyről a levél is tudósított.

59 ÉBLE 1893: 316–317.

60 ÉBLE 1893: 316–317. és 340.

61 ÉBLE 1893: 329.

utáni lakoma is hozzátartozott, amikor Kaplonyból visszatértek Nagykárolyba, s a „2000 főt számláló vendégsereg négy ökröt, 12 szekér halat, 50 bárányt, 16 juhot, 18 hordó bort fogyasztott el, a szakácsok pedig hét konyhán szorgoskodtak”.⁶²

A szomorú helyzetben Konstanciát kérték meg, hogy gondozza nővérének gyermekeit, aki gyakran Rácz Demeter megbízottal íratott sógorának. A nemesi származású Rácz Demeter 1729–1730-tól volt Károlyi Sándor alkalmazásában. Terdik Szilveszter kutatásai szerint kezdetben személyes megbízatásokat teljesített, a naplóbejegyzések alapján 1731–1732-ben főként Bécsben járt el. 1732-től azonban Károlyi Ferencnek jelentett, majd 1734-től már mellette szolgált, amelynek teljesítéséért Károlyi Sándor engedélyezte számára, hogy a család birtokában tartozó Mezőpetrit 600 forintért a zálogból kiválthassa és 25 évig szabadon használhassa, amelyről fia, Ferenc állított ki több példányban is fennmaradt kötelezvényt.⁶³ Feltehetően 1737-től a magyarországi Károlyi birtokok irányítását bízták rá, mivel Károlyból küldte Károlyi Ferencnek leveleit. Károlyi Sándor 1739-ben Rácz Demeternek a fia mellett teljesített hű szolgálataiért „Károly városában a Görög templom mellett” egy telket és a session szabad építési jogot adományozott.

1737-től Csáky Konstancia készült vissza Kassára, a zárdába, hogy apáca lehessen, mivel fenntartását már nem tudta másként elképzelni, s 1739-ben a két kislányt is magával vitte, míg Antal Erdődre, Károlyi Sándorhoz került.⁶⁴ 1739 októberében azonban megtörtént Csáky Kostancia és Rácz Demeter egybekelése, amit sem Károlyi Sándor, sem a fia nem támogatott, sőt Rácztól a mezőpetri zálogbirtokot is ekkor váltották vissza, Károlyi Sándor naplója szerint 370 aranyat adva neki érte.

1741-ben végül mégis Károlyi Ferenc segített a házaspáron, amikor a Szatmár megyei Vezend nevű birtokot zálogképpen élete végéig Rácz Demeternek és feleségének, Csáky Konstanciának adta. Vezend a megállapodás alapján csak 1780-ban, Rácz Demeter halálakor szállt vissza a Károlyiakra.⁶⁵

Károlyi Ferenc felesége halála után is igyekezett rokonai érdekében tevékenykedni, bár a kardinális utódával, Csáky Miklóssal egyáltalán nem volt könnyű dolga.⁶⁶ 1740 februárjában még olyan levelet írt a váradi püspöknek, hogy jól tudja, Csáky Imre kardinális „régghi resolútiója” szerint a kluknói részjóság jövedelméből kívánta fedeztetni az árvák adósságait, amelybe azt is beleértette, hogy magára vállalja az azok jövedelmét meghaladó részt. Károlyi azt kérte, hogy „édesem édesanyja”, vagyis Klobusiczky Éva adósságai, amelyeket az árvákat illető részből vontak le, szintén közös, a Csákyakat érintő kifizetés legyen. Egyértelműen leszögezte, hogy családon

62 ÉBLE 1893: 334–335. valamint BARA 2019: 98.

63 TERDIK 2007: 337–338.

64 TERDIK 2007: 341.

65 Uo. 1741. május 11-én kötötték a szerződést.

66 Csáky Miklós 1737-től lett váradi püspök, s Kassán, a Szent Erzsébet székesegyházban 1738. január 17-én Erdődy Gábor, ifj. Esterházy Imre és Máriássy Sándor püspökök szentelték fel. A bihari vármegyei főispáni tisztségre 1737-ben nevezték ki, s 1738. január 9-én iktatták be. BUNYITAY 1935: 243–244.

belüli osztozást kíván a Csáky Imrétől kapott javak esetében.⁶⁷ 1740. augusztus 22-én végül egyezséget kötött a Csákyakkal, hogy a Szepesmindszent falu éves jövedelméből az ő árváira és Csáky Konstanciára eső rész jövedelmei fejében évi 5000 rhénes forintot kapnak sógorától, Csáky Imrétől, aki ekkor Csáky Miklós püspök támogatását és vendégszeretetét élvezte. (Az éves számadások ellenőrzésében az ő tisztjei is szerepet kaptak, mivel ha kevesebb a jövedelem az alkudott összegnél, akkor azt neki a sógorának kell visszaadni.)⁶⁸ Csáky Imre iratai között viszont fennmaradt egy olyan kötelezvény, amely arról szól, hogy valóban született egy ilyen értelmű megállapodás, az 5000 forintot Mindszent 1728 és 1740 közötti jövedelmének ellenértékeként kellene előre letennie a Csáky Imre nevében eljáró Csáky Miklósnak, amit ő „Minden Szentek napjára jó, és elkelő pénzül” adott át.⁶⁹

A megállapodás végrehajtása nem ment könnyen, mert Károlyi Ferencnek még 1740 decemberében is azért kellett Daxner Andrásnak, mint Csáky Miklós plenipotentiáriusának írnia, mert semmi előremozdulás nem történt az ügyben.⁷⁰

Csáky Mihály fia, Imre a váradi püspöktől 1740. augusztus 13-án kapott olyan kérést, hogy jöjjön oda a papneveldébe a következő 1740/1741. tanévre, hogy – nagybátyja elképzelései szerint „itt felöltözzén, utolsó örömét add meg öregasszonyunk, anyáknak”. Csáky Miklós egyrészt arra utalt, hogy Klobusiczky Éva Váradon, Imre fia megszületésekor ígéretet tett, hogy a gyermeket Istennek ajánlja fel, másrészt öregasszonyként saját özvegy édesanyjára, Barkóczy Máriára utalt, aki Kassán élt, s akit az ifjú Csáky Imre és a püspök is gyakran meglátogatott.⁷¹

67 Károlyi Ferenc levele 1740. február 11-én, Poroszlóról Csáky Miklósnak. ÖStA HHStA FA Csáky, Pol. Korr. 11a. A kérések között szerepelt, hogy az elhunyt gróf Csáky István, Károlyi sógorának adósságait szintén az eredeti terveknek megfelelően „az még eddigh osztályba nem ment javakból” fedezzék. Még azt is leírta, hogy sikerült a kisasszonyt, Csáky Konstanciát is visszatartani attól, hogy gróf Batthyánynénak Bécsbe bármit írjon, s az általa felajánlott segítséget „más méltóságoknál” felhasználja. Kérte, hogy a rokonság Martonossy Zsigmond praefectuson keresztül adja meg neki az információkat, hogy megbeszélésük eredményes lehessen.

68 Károlyi Ferenc aláírásával és pecsétjével megerősített kötelezvénye Nagydán kelt, 1740. augusztus 22-én. ÖStA HHStA FA Csáky, Pol. Korr. 11a. A kötelezvény azt is tartalmazta, hogy amennyiben a különbözetet nem fizetné vissza, akkor felhatalmazza, hogy „akármely jószágomból” azt magának törvényesen visszavehesse.

69 ÖStA HHStA FA Csáky, Pol. Korr. 11b. Az irat másolat, a második oldal alján Eötvös Miklós zászlótartó és „ezen dologban plenipotentiárius” igazolja, hogy tartalma megegyezik az eredetivel.

70 Károlyi Ferenc levele Daxner Andrásnak Erdődről 1740. december 26-án. ÖStA HHStA FA Csáky, Pol. Korr. 11b. Ugyancsak 1740 februárjából való az a meghatalmazás is, amely Daxner Andrásnak szól, s amely szerint „Méltóságos váradi püspök uram fő Nagysága ... küldötte meg sub dati 6 February énnékem ... az Plenipotentiát mind magha, mind Méltóságos Imre urfi részéről”. Daxner András levele Harakóczyról 1740. március 6-án. ÖStA HHStA FA Csáky, Pol. Korr. 11a. Daxner Csáky Miklós jószágkormányzója, s Szepes vármegye alispánja volt.

71 BUNYITAY 1935: 264. Özvegy Csáky Istvánné, Barkóczy Mária 1741-ben halt meg.

A gyermek Csáky Imréről 1726 februárjában készült olajkép⁷⁴

Csáky Imre nem sok időt töltött Váradon, 1741-ben paradicsomvölgyi apát lett,⁷² Rómába ment, ahol már 1743-ban kiadták „Elementa mathematicae universale” című, majd 1748-ban a „Propositiones Theologicae” című művét. Bizonyosan ott tartózkodott 1751-ben is, amikor számba vették a Szepes megyében lakos arisztokratákat, s a feljegyzés a következőket tartalmazza: „Méltóságos és Főtisztelendő keresztszegi Csáky Imre gróf úr, paradicsomvölgyi apát, aki eddigelé a nagyméltóságú és főtisztelendő kalocsai érsek gróf úr gyámsága alatt állott, több évvel ezelőtt pedig tanulmányai folytatására Rómába ment és állítólag még nem is tért vissza hazájába.”⁷³

A Pest megyei birtokos családból származó Horányi Elek (1735–1809) 1756 és 1758 között Rómában tanult, ahol – másokkal egyetemben – jó ismeretségbe került az ott élő Csáky Imrével.

1758-ban pl. Giovanni Battista Beccaria professzor egy Horányinak Torinóból írott levelében küldött barátságra utaló üzenetet számára: „Nobilissimo Domino Comiti Csaky, doctissimoque Viro nomine meo salutem, et obsequium”.⁷⁵

Csáky Imre élete további részét Rómában töltötte, akivel – távol élő családtagként – legfeljebb a birtokosztás alkalmával számoltak. A családi levelezés tanúsága alapján inkább úgy tűnik, jobban szerették volna, ha igényei nem kereszteznék az itthon maradók érdekeit. 1798 márciusában még úgy írtak róla, hogy „a Römernek csak az aktuális, a család által éppen birtokolt javakra szól a kegyelme, és valóban ezt bizonyítja a kegyelemlevele is.” Ezért vagy az ő kizárásával próbálnak osztozni a bihari birtokon, „vagy az ő haláláig közös kezelésben hagyjuk ezeket a birtokokat és azok jövedelméből oly módon törlesztjük az adósságokat, hogy ha örökösei lesznek majd, akkor az örökösök adósságteher nélkül juthassanak hozzá a birtokhoz.”⁷⁶ Áprilisban azonban az iratokban való tájékozódás után Raisz György plenipotenciárius már

72 Élete végéig, a következő ugyanis, aki a címet megkapta 1800-ban Perényi Károly esztergomi kanonok volt. A címzetes apáti címről bővebben lásd Katolikus lexikon <http://lexikon.katolikus.hu/P/paradicsomv%C3%B6lgyi%20Boldogs%C3%A11gos%20Sz%C5%B1z%20M%C3%A1ria%20ap%C3%A1ts%C3%A1g.html> (letöltés: 2020. október 23.)

73 FÖRSTER 1911: 236–238. A vármegyegyűlésen az országgyűlésnek készített jegyzék a családból rajta kívül még két özvegyet feljegyzett. Csáky Györgyné, Ebergényi Ilona Sopronban, Csáky Ferencné, Zichy Annamária pedig Homonnán élt.

74 A Nemzeti Portrértárban Szlovákia van feltüntetve őrzési helyként, a kép a gyermek harmadik születésnapjára készült.

75 A torinói egyetem kísérleti fizikus professzora (1749-től), Giovanni Battista Beccaria Torinból 1758. június 10-én küldött levele. *Horányi Elek levelei* 2016: 25. Beccaria korának jelentős tudósa volt, egyik fő műve: *Dell' Eletticismo naturale ed artificiale*, 1753, *second image*.

76 Raisz György 1798. március 24-én, Szepesmindszentől küldött levele. ÖStA HHStA FA Csáky, Pol. Korr. 11a

pontosan írta le Csáky Imre jogait: „A „római” bihari birtokokban való részesedése több mint bizonyos,⁷⁷ mert bár csak a megkegyelmezés után kerültek a bihari birtokok a család kezére az erdélyi ágtól, ő tehát a megkegyelmezés által nem lett ebből kizárva, mert azok nem a *fiscus* kezén voltak, hanem mégis közvetlenül a család kezén. Amikor a Csáky Imre-féle birtokokat kiválasztották (amelyek közül 1738-ben ő kapta meg Morvankát),⁷⁸ tehát ténylegesen meg is örökölte, és a bihari birtokok elzálogosításáig a bevételekben, amelyek legnagyobb részt a *Primus* szedett be számára, valódi részesedést birtokolt. Az említett gróf a megkegyelmezés által kizáratott azon birtokokból, amelyeket a *fiscus* eladott a megkegyelmezés előtt Csáky György grófnak, mint Zsigra, Dubrava és Szlatvin stb., de azokból nem, amelyeket akkoriban a család birtokolt és közvetlenül, különösen *ex successione*. Mindent átnéztem, és a legcsekélyebb okot sem találtam, ami őt ezekből kizárná.”⁷⁹

Csáky Imre a családi genealógia szerint 1799-ben hunyt el, amit azonban kétségbe vonhat az, hogy egy 1800-ban készített Zemplén vármegyei összeírásban egy mádi szőlő esetében éppen azt jegyezték fel, hogy Csáky Imre kardinális örököse – vagyis Csáky Imre – Rómában tartózkodik. Mint láttuk, a római apát valóban rendelkezett mádi szőlővel.⁸⁰ Az időpont hitelét vonta kétségbe az is, hogy Raisz György 1801. július elsején még tudósítani akarta „a római”, hogy „a kluknoi uraság nem akarja elfogadni az örökséget”, vagyis akkor Csáky Imre még életben volt.⁸¹ Az azonban bizonyos, hogy a bihari osztozásnál már nem számoltak vele, hanem helyette az 1793-ban már birtokrész-használati lehetőséget elnyert Csáky László nagyrépost kapott Berekböszörmény környékén Váradhoz közeli birtokot, ami ellátásában segíthette.⁸² Így már csak a Károlyi utódok, Csáky Krisztina és Károlyi Ferenc leszármazottai vihették tovább a szomorú véget ért házaspár és utódai emlékét.

77 „ist nichts mehr alß sicher”

78 Morvankát gyakorlatilag Csáky Miklós használta, elsősorban kiváló bora miatt volt ismert. Zavady Pál 1740. december 3-án, Magyarbélből keltezett levele szerint: „A morvankai borok főborok, még a Cardinális Sopronyi szőlőkből hozatott vesszőket, általam ültettete ki egészlen, innen adatik, hogy oly finom Bor terem azon szőlőkben. Most sem kölletik egyéb ceremónia, hanem csak úgy köllene vele, mint üdvezült Cardinális bánt, mihelelt leszürték őket azonnal által hozattya Magyarbélbe, itt le rakattya az pincében, jó gondviselés alá. Senki sem kutaskodott benne, hogy sokszor Nagyméltóságok álmélkodva itták őket oda való boroknak lenni, eddig is által kellett volna őket hozni, nem kutakodnék minden hiába való benne.” MNL OL P 71. Fasc 200. № 7.

79 Raisz György megbízott levele Szepesmindszentről 1798. április 30. ÖStA HHStA FA Csáky, Pol. Korr. 11a.

80 BARTA 2020: 104.

81 Raisz György levele Káposztafalváról 1801. július 1-jén. ÖStA HHStA FA Csáky, Pol. Korr. 11a.

82 PAPP 2009: 274–283.

Források és irodalom

Kézírtos források

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest (MNL OL)

A 57 LR Magyar Kancelláriai Levéltár, Libri Regii

<https://adatbazisokonline.hu/adatbazis/cimereslevel-adatbazis/adatlap/812> -
utolsó letöltés: 2020. november. 23.

P 71 Csáky család levéltára, Központi levéltár

P 72 Csáky család levéltára, Kassai levéltár

Österreichisches Staatsarchiv Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Bécs (ÖStA HHStA)

FA Csaky - Familienarchiv Csaky, Politische Korrespondenz

7 Briefe an Emericus (Imre) Csaky, Erzbischof von Kalocsa (1699–1731)

9 Korrespondenz des Kardinals Emericus Csaky (1706–1731)

11a Korrespondenz und Akten des Kuruzzengeneral Michael Graf Csaky

11a-2 Briefe an Eva Klobusicky, verwitwete Gräfin Csaky (1723–1728)

Forráskiadványok

BARTA 2020.

Ifj. BARTA János: „*Ha Zemplin vármegyét az útas vizsgálja...*” III. Adattár Zemplén megye 18. századvégi történetéhez II. Debrecen, 2020. (Speculum Historiae Debreceniense 32.)

FÖRSTER 1911.

Szepesvármegyei mágnások összeírása 1751-ből. Közli: Dr. FÖRSTER Jenő. *Közlemények Szepes vármegye múltjából*, 3. (1911) 4. 236–238.

Horányi Elek levelei 2016.

Horányi Elek levelei. Sajtó alá rend. bev. és jegyz.: SZELESTEI N. László, Bp., 2016.

KARÁCSON – THALLÓCZY 1911.

KARÁCSON Imre–THALLÓCZY Lajos: *A Rákóczi-emigráció török okmányai 1717–1803*. Bp., 1911.

Irodalom

BARA 2019.

BARA Júlia: Ünnepek és mulatságok a Károlyi család nagykárolyi kastélyában. *Turul*, 92. (2019) 3. 97–106.

BUNYITAY 1935.

BUNYITAY Vince: *A váradi püspökség története 4. A váradi püspökök a száműzetés és az újjáalapítás korában 1556–1780*. Debrecen, 1935.

DIVALD 1904.

DIVALD Kornél: Eperjes legújabb templomai. *Művészet*, 3. (1904) 194–197. https://adt.arcanum.com/en/view/Muveszet_1904/?pg=213&layout=s - utolsó letöltés: 2020. november 22.

ÉBLE 1893.

ÉBLE Gábor: *Károlyi Ferenc és kora (1705–1758)*. Bp., 1893.

FÖRSTER 1916.

Szepes vármegyében kihirdetett címeres nemeslevelek (1557–1711). Közli: Dr. FÖRSTER Jenő: *Közlemények Szepes vármegye múltjából*, 8. (1916) 1–4. 98–106.

GOSZTONYI 1911.

GOSZTONYI Gizella: *Családi és társadalmi élet III. Károly idején*. Bp., 1911.

HAJNÓCZY 1902–1903.

Dr. HAJNÓCZY R. József: Lőcse szabad királyi város levéltárának tartalomjegyzéke. *Szepesmegyei Történelmi Társulat Évkönyve 1902–1903*, 10. (1904) 193–470.

ILLÉSY – PETTKÓ 1895.

ILLÉSY János – PETTKÓ Béla: *A Királyi Könyvek Jegyzéke a bennük foglalt nemesség cím, címer, előnév és honosság adományozásának 1527–1867*. Bp., 1895.

KÁMÁNHÁZY 1873.

KÁMÁNHÁZY Béla: Még egy-két szó gr. Csáky István sírjáról. *Századok*, 7. (1873) 443–444.

KIS DOMOKOS 2012.

KIS DOMOKOS Dániel: A fejedelem bújdosótársa. *Valóság*, 55. (2012) 4. 17–32.

MÁLNÁSI 1933.

MÁLNÁSI Ödön: *Gróf Csáky Imre bíbornok élete és kora (1672–1732)*. Kalocsa, 1933.

MÉSZÁROS 2008.

MÉSZÁROS Kálmán: Felső-Magyarország főispánjai a Rákóczi-szabadságharcban In: *Protihabsburské stavovské povstania a ich vplyv na vývoj pohraničných regiónov Slovenska a Maďarska v 17. storočí Habsburg-ellenes rendi felkelések és ezek hatása Szlovákia és Magyarország határmenti térségének fejlődésére a 17. században*. Ed. Štefan ŠUTAJ. Prešov, 2008. 154–166.

PAPP 2009.

PAPP Klára: Csáky László bihari birtokai. In: *Pénztörténet – gazdaságtörténet. Tanulmányok Buzsá János 70. születésnapjára*. Szerk. BESSENYEI József – DRASKÓCZY István. Budapest–Miskolc, 2009. 274–283.

PAPP 2020a

PAPP Klára: Kapcsolatok fogságában. Csáky Mihályné Klobusiczky Éva birtokai az emigrációból való hazatérés után (1723–1729). *Történeti Tanulmányok* 28. (2020.) 166–185.

PAPP 2020b.

PAPP Klára: „Túl sokat fáradoztam, ... és mindent jól és rendesen elindítottam...”
Raisz György tevékenysége Zichy Jozefa szolgálatában. In: *Kultúra, művelődés, agrárium. Tanulmányok ifj. Barta János 80. születésnapjára*. Szerk. BÁRÁNY Attila – KEREPESZKI Róbert – PALLAI László – PAPP Klára. Debrecen, 2020. 179–199. (*Speculum Historiae Debreceniensis* 29.)

SCHMIDT–LACZLAVIK 2020.

SCHMIDT Anikó – LACZLAVIK György: Szerelmi házasságok a nagykárolyi Károlyi családban. https://mnl.gov.hu/mnl/ol/hirek/szerelmi_hazassagok_a_nagykarolyi_karolyi_csaladban - utolsó letöltés: 2020. február 19.

Tárcza 1872.

Tárcza rovat. Beszámoló a Magyar Történelmi Társulat választmányi üléséről, 1872. február 1. *Századok*, 6. (1872) 2. 113–114.

TERDIK 2007.

TERDIK Szilveszter: Rácz Demeter, egy XVIII. századi görög katolikus mecénás. In: *A Jósza András Múzeum Évkönyve* 49. Szerk. ALMÁSSY Katalin – ISTVÁNOVITS Eszter. Nyíregyháza, 2007. 333–380.

THALY 1875.

THALY Kálmán: Jelentés a Radvánszky és gr. Csáky-levéltárak Rákóczi kori adatairól. *Századok*, 9. (1875) 83–102.

THALY 1895.

A gróf Klobusiczkyak zétényi levéltára Közli: THALY Kálmán. *Magyar Történelmi Társ.* 3. sor., (1895). 18. köt. 1–7.

VÁLYI II.

VÁLYI András: *Magyar Országának leírása*. II. köt. Buda, 1799.

ZSÁMBÉKY 2006.

ZSÁMBÉKY Mónika: A Batthyány hercegek ősanja, Strattmann Eleonóra. Egy regényes életút vázlata. *Vasi Szemle*, 60. (2006) 6. 713–722. https://adt.arcanum.com/en/view/MTA_DunantuliVasiSzemle_2006/?pg=738&layout=s – utolsó letöltés: 2020. október 17.